

Högskolan
Kristianstad

Högskolan Kristianstad
291 88 Kristianstad
044 250 30 00
www.hkr.se

Självständigt arbete (examensarbete), 15 hp, för Förskolläraryxamen

HT 2020

Fakulteten för lärarutbildning

Barns delaktighet i förskoleverksamheten

Belyst ur ett förskolläraryperspektiv

Johanna Björk och Pauline Håkansson

Författare

Johanna Björk och Pauline Håkansson.

Titel

Barns delaktighet i förskoleverksamheten. Belyst ur ett förskollärarperspektiv.

Engelsk titel

Childrens participation in preschool. Seen through a preschoolteachers perspective.

Handledare

Margaretha Källqvist.

Examinator

Hilma Holm.

Sammanfattning

Syftet med studien som har genomförts har varit att ta reda på hur förskollärare arbetar med delaktighet i den dagliga förskoleverksamheten då det blivit synligt för oss att det kan finnas svårigheter med att göra alla barn på avdelningen delaktiga. Anledningar kan bland annat vara barn som av olika anledningar inte vill vara delaktiga eller barn som tar ganska mycket plats på bekostnad av andra barns plats och hur detta då blir en svårighet för förskollärarna. Studien är kvalitativ och består av intervjuer med verksamma förskollärare och olika fiktiva fallbeskrivningar som vi diskuterat tillsammans med förskollärarna. Genom intervjuerna har vi upptäckt olika sätt att arbeta med barns delaktighet för att bemöta barn utifrån deras förutsättningar. De fem förskollärarna som intervjuats hade vitt skilda uppfattningar om vad delaktighet innebar för just dem och detta kommer att presenteras i detta arbete. Olika kategorier som framstod som väsentliga för förskollärarna i deras delaktighetsarbete och som utgör resultatdelen i detta arbete har varit tecken och bildstöd som en del i kommunikationen, en samling på rätt sätt och för stora barngrupper och bristen på pedagoger.

Ämnesord

Bildstöd, Delaktighet, Förskola, Förskollärare, Kommunikation, Mångkultur, Tecken.

Innehåll

1. Inledning.....	1
1.1. Syfte.....	2
1.2. Frågeställningar	2
2. Litteraturgenomgång	3
2.1. Tidigare forskning	3
2.2. Delaktighetens innebörd.....	4
2.3. Kommunikation och social kompetens	5
2.4. Mångkultur i förskolan	7
2.5. Det praktiska arbetet med barn.....	8
3. Teoretiskt perspektiv	10
4. Metod.....	11
4.1. Metodval – kvalitativ forskningsmetod.....	12
4.2. Urval	13
4.3. Genomförande	14
4.4. Studiens validitet och reliabilitet	15
4.5. Analys av empiri.....	15
4.6. Etiska ställningstagande	16
4.7. Metoddiskussion.....	17
5. Resultat	18
5.1. Förskolläraernas syn på delaktighet	19
5.2. Tecken och bildstöd som en del i kommunikationen	20
5.3. En samling på rätt sätt	21
5.4. För stora barngrupper och bristen på pedagoger	23
6. Analys.....	24
7. Diskussion	27

7.1. Författarnas reflektioner	32
Referenslista	34
Bilagor	36
Bilaga 1 – Missivbrev	36
Bilaga 2 – Intervjufrågor	38
Bilaga 3 – Fallbeskrivningar	39

1. Inledning

I detta arbete kommer ni få ta del av en studie som genomförts på fyra olika förskolor i södra Sverige om hur förskollärare arbetar med alla barns rätt till delaktighet, samt möjligheter och svårigheter som det för med sig i verksamheten. Förskolorna som valts ut för studien är två förskolor som är homogena, det vill säga förskolor där mångkulturen inte är stor och där majoriteten av barnen har svenska som modersmål. Två förskolor där mångkulturen är stor och övervägande del av barnen har annat modersmål än svenska har också valts ut för undersökningen. Studiens huvudsakliga fokus är delaktighet och anledningen till att detta valts är då författarna av detta arbete vid ett flertal tillfällen har stött på situationer där delaktighet blivit problematiskt på olika vis i verksamheten. Författarna har då även fått se hur detta kan påverka barnen och bli en svårighet. En uppfattning är att det finns barn som faktiskt inte är delaktiga av olika anledningar och ett av syftena med denna studie är att ta reda på hur man som förskollärare kan bjuda in alla barn att bli delaktiga i den dagliga verksamheten. I Läroplanen för förskolan benämns att alla barn har rätt till inflytande över förskolans upplägg tillsammans med att arbetslaget ska arbeta för utveckling av barnens förmåga att vara delaktiga och få ett inflytande över sin utbildning (Skolverket 2018). Utifrån de styrdokument som förskollärare ska följa i sin yrkesroll benämns alltid delaktighet som en grundläggande rättighet. Därför behöver förskollärare ha kunskap om hur de kan bemöta barn utifrån deras olika förutsättningar för att de ska kunna bli delaktiga. Idag kommer cirka 20% av barnen i den svenska förskolan från olika länder och kulturer (Lunneblad 2018), vilket kan göra delaktighetsarbetet problematiskt om de inte har utvecklat det svenska språket och social kompetens. Saknaden av det verbala språket och utvecklandet av den sociala kompetensen kan vara ett dilemma sett ur delaktighetsperspektivet oavsett vilka kulturer som finns på förskolan då dessa delar är väsentliga.

Anledningen till att det är viktigt att undersöka hur det arbetas med delaktighet i förskolan beror på förskollärarnas arbetsuppgift med att lägga grunden för en livslång lust att lära. Barnen i förskolan ska även förberedas på ett liv i ett demokratiskt samhälle där alla har

rätt att göra sina röster hörda (Skolverket 2018). Delaktighet blir därför en av de viktigaste delarna, men kan även bli problematisk då det finns barn som inte alltid vill vara delaktiga. Hur ska man då som förskollärare arbeta med sitt uppdrag med dessa barn? Alla barn i förskolan har rätt till sin integritet och rätt att få ta beslut gällande sig själva. Hur bemöter man som förskollärare ett barn som är tyst och inte tar plats i gruppen? Med tanke på att både barns rätt till integritet och rätt till delaktighet är två väsentliga delar enligt styrdokument kan det bli problematiskt med arbetet för att tillgodose bägge när barnet inte vill delta. Barn har idag enligt lag rätt till att uttrycka sina åsikter i saker som rör barnet själv och de har även rätt till yttrandefrihet som innebär att alla har rätt att uttrycka sina åsikter dock med respekt för människor i sin närhet (Unicef 2009). Grunden för barns livslånga lust att lära läggs redan i förskolan, vilket gör delaktighetsperspektivet till ett oerhört viktigt ämne att undersöka.

1.1. Syfte

Syftet med denna studie är att undersöka och belysa barnens delaktighet ur ett förskollärarperspektiv, hur förskollärare ser på delaktighet och vilka möjligheter respektive svårigheter det finns kring delaktighet. I studien belyses även hur förskollärare tar vara på eventuella möjligheter och verktyg som finns att tillgå för att kunna arbeta praktiskt med delaktighet i en barngrupp.

1.2. Frågeställningar

- Hur beskriver förskollärare delaktighet i förskolan?
- Hur beskriver förskollärare att de arbetar för att göra varje barn delaktigt i den dagliga verksamheten?
- Vilka möjligheter upplever förskollärare att det finns i delaktighetsarbetet med barn i förskolan?
- Vilka svårigheter upplever förskollärare att det finns i delaktighetsarbetet med barn i förskolan?

2. Litteraturgenomgång

I denna del presenteras litteratur som utgör grunden för studien tillsammans med litteratur som använts vid analysen av resultatet samt i diskussionsdelen i texten. Avgränsningar för arbetet är att enbart utgå ifrån litteratur som på något sätt innehåller delaktighet eller andra relevanta delar för studien. Kommunikation, social kompetens och mångkultur är några olika faktorer som kan göra delaktighetsarbetet problematiskt då det är grundläggande delar som både barn och förskollärare behöver kunskap om för att kunna vara delaktiga. En annan avgränsning är att studien riktas mot problematik kring delaktighetsarbetet med bland annat mångkultur och samlingar, eftersom författarna till denna studie själva upplever att detta är olika faktorer och situationer som kan försvåra arbetet för barns delaktighet. Samlingar är en situation som kan upplevas som väldigt kravfylld för vissa barn då det finns regler kring att barnen till exempel behöver sitta stilla och inte prata rakt ut, vilket kan vara väldigt svårt för en del av barnen. Barn som har ett annat modersmål och saknar det svenska språket kan också uppleva samlingar som problematiska då de inte kan följa instruktioner och följa med i det som händer i samlingen.

2.1. Tidigare forskning

Pramling Samuelsson och Sheridan (2003) menar att delaktighet är en demokratisk rättighet, men även en grund för barnens lärande och kunskaper. Barnen måste få möjlighet att kunna kommunicera sina erfarenheter och tankar och det är upp till de vuxna att förstå och hjälpa barnen att utveckla dessa egenskaper. Vad blir då konsekvenserna för barn som inte är delaktiga? Pramling Samuelsson och Williams (2000) menar att ett tyst barn inte egentligen är tyst utan blir det i en konstellation eller ett sammanhang, vilket sedan i sin tur blir ett beteendemönster för barnet. Det är då upp till förskollärarna att uppmärksamma detta för att aktivt jobba tillsammans med de andra barnen för att de också ska kunna se detta. Även att möjliggöra för de barnen som inte är delaktiga att kunna få komma fram samt få göra sina röster hörda. För att barn ska få en möjlighet att

utöva sin rätt till delaktighet behöver de utveckla olika kompetenser och färdigheter för sociala situationer där demokratiska processer äger rum. Det kan handla om saker som turtagning, lära sig lyssna på kompisarna och argumentera för en uppfattning. Delaktighet i förskolan handlar om att vara en del av gemenskapen och få en möjlighet att påverka verksamheten genom att uttrycka sig samt visa sina känslor (Johansson, E. 2015).

I en studie av Sheridan och Pramling Samuelsson (2001) intervjuas och tillfrågas barn om vad de tror det innebär att bestämma, samt hur de får lov att vara med och bestämma över det som sker i förskolan. Resultatet av denna studie visar att barn som får vara med och påverka beslut och förhandla med förskollärarna sker på förskolor som anses hålla hög kvalitet. De upplever att de har utrymme för förhandling och känner sig delaktiga i beslut som berör till exempel turtagning. Dock uppfattar barnen endast att de kan bestämma i frågor som rör dem själva, aktiviteterna och den egna leken, medan alla andra delar bestäms av vuxna.

En bidragande faktor till huruvida barn ges möjlighet till delaktighet och inflytande är att de vuxna alltid står i en slags maktposition till barnen. Som förskollärare måste man bli medveten om sin syn på barn och vara uppmärksam på detta maktförhållande för att kunna ge barnen en möjlighet till delaktighet i verksamheten. Ofta kan man se barn som gör motstånd mot de vuxna och deras maktutövande, men det är kanske inte alltid medvetet utan bara något som sker bortom de vuxnas uppmärksamhet. Förskollärarnas uppdrag blir därför att samla barnens uppmärksamhet mot ett gemensamt fokus och möta barnens behov av lärande, eftersom de har kunskaper och förståelse för barn i sin yrkesroll (Johannesen och Sandvik 2009).

2.2. Delaktighetens innebörd

I förskolan innebär begreppet delaktighet en möjlighet att aktivt vara med, få chansen att skapa relationer och lära sig normer och värden (Dolk 2013). Strandberg (2017) beskriver

delaktighet som ett omfattande begrepp som innebär bland annat rätten till att undersöka och experimentera, men också rätten till att vara med innan man har kompetens. Han menar också att de som börjat få smak på delaktighet ser det som en självklarhet, eftersom de upplever att de växer och utvecklas i samspel med andra människor. En föreställning om delaktighet är enligt Dolk (2013) något som de vuxna har och ska ge till barnen, men enligt henne kan delaktighet förklaras som att barn ska få möjlighet att aktivt vara med och påverka, skapa relationer och normer i den pedagogiska verksamheten i förskolan. Arnér (2009) har däremot en annan uppfattning om delaktighetsbegreppet i förskolan nämligen att det är något man som barn får ta del av, men som redan är bestämt av någon annan. Det som andra författare beskriver delaktighet som kallar Arnér för inflytande då hon anser att det istället är begreppet inflytande som innebär att barnen får lov att vara med och planera innehållet i verksamheten.

2.3. Kommunikation och social kompetens

I arbetet med de yngsta barnen i förskolan bör man som förskollärare tänka på att de ofta uttrycker sig med hjälp av kroppsspråk, gester och mimik innan de har lärt sig det verbala språket. Barnets förståelse av världen och andra människor förändras när de knäcker koden till språket. Genom kommunikativa handlingar skapas kunskap och mening i kulturella och sociala sammanhang. För alla barn i förskolan är kommunikationen en demokratisk fråga som ger dem möjlighet att få erfarenhet av att vara delaktiga i kommunikativa gemenskaper tillsammans med andra barn och vuxna. Barn som tillhör den grupp som talar ett språk som majoritetsspråk tenderar dock ofta att styra över barn som talar samma språk som minoritetsspråk. Dessa barn ges då inte samma möjlighet att tala och höras vilket kan leda till att de drar sig tillbaka och inte gör sina röster hörda. Konsekvenser som kan uppstå utav detta är att barnen som tillhör minoritetsgruppen på så sätt inte tar samma plats och talutrymme och blir då osynliggjorda av andra barn (Johansson 2017).

Språket är enligt Pramling (2015) en viktig grund hos barn för framgång, men även en skyddsfaktor när det gäller psykiskt välbefinnande som grundläggs tidigt under förskoleåren. Språket utvecklas främst när barnen samspelar med andra människor i sin omgivning och i förskolan är det förskollärarnas uppgift att på ett medvetet sätt stödja barnens språkutveckling. Arbetet med språk i förskolan är ett omfattande och väldigt viktigt område för barnens lek, lärande och utveckling. Språk i sig handlar om kommunikation som sker både verbalt, icke-verbalt, med kroppsspråk, gester, mimik och alla konstnärliga uttrycksformer. Detta förhållningssätt till språk är viktigt för förskollärarnas uppdrag som går ut på att möta varje barn utifrån deras specifika förutsättningar tillsammans med att bygga relationer och tillit till varje enskilt barn. Några exempel på goda förutsättningar för att barn ska få möjlighet till en utveckling av sina språkkunskaper är att de känner sig välkomna till förskolan, blir bekräftade, blir inkluderade i lekar, men även i barngruppen, samt att de får inflytande över sin vardag i verksamheten.

När barn leker tillsammans med andra barn leder det till att de utvecklar social kompetens och de lär sig bland annat att skratta med andra, bli arga utan att slåss, känna sympati och empati och med andra ord lär de sig helt enkelt normerna för att samspela med andra människor. I samspel med vänner i en engagerad lek lär barnen känna varandra, de lär sig vad kompiserna tycker är roligt, mindre roligt och när kompisarna kommer närmare varandra utvecklas trygghet där barnen känner glädje. I en lek lär sig barnen även att lösa problem som uppstår under lekens gång vid exempelvis ett bråk, där de kan lära sig kompromissa och att samarbeta för att lösa problemet som uppstått (Johansson, J. 2015).

Rubinstein Reich (2015) menar att samlingar kan ses som ett socialt möte som äger rum vid samma tid och plats varje dag där barnen ges möjligheter att utöva sin rätt till deltagande och delaktighet genom att bland annat uttrycka sina känslor och tankar. Däremot har barnen ofta lite inflytande när det kommer till att bestämma i samlingar där förskollärarna oftast har ett planerat innehåll som de vill hålla sig till under samlingen. Utifrån detta lyckas dock många barn skapa egna handlingsutrymmen där barnen får lov

att vara delaktiga och får ett inflytande över vad de ska göra i samlingen. Ett tydligt exempel på detta kan vara sångsamlingarna där barnen får frågan vad de vill sjunga och de kanske svarar med en julsång i juni eller september. Förskollärarna tycker det är fel tid på året och väljer därför att inte sjunga de önskade sångerna. Här får barnen vara med och bestämma till en viss del såvida de inte kommer med förslag på säsongrelaterade sånger då förskollärarna anser att man inte kan sjunga en julsång i september istället för att ta vara på det som barnen är intresserade av.

2.4. Mångkultur i förskolan

Mångkultur som begrepp kan förklaras av Lunneblad (2018) som ett samhälle där medborgarna har olika etniska, religiösa och kulturella tillhörigheter. Innebörden har ingen värdering utan beskriver ett samhälle utifrån dess befolkning. Forskning som tidigare gjorts inom förskolan gällande mångkultur har främst varit inriktad på frågor som berör flerspråkighet och barns språkinläring. Undersökningar som gjorts runt om i Sverige på olika förskolor visar att lärarna söker det som barnen har gemensamt och som förenar dem. Barns erfarenheter och kulturella skillnader är dock något som lärarna inte väljer att prata om, utan deras kulturella identiteter uppmärksammas snarare som en tillgång i samband med till exempel högtider och uttryck av den estetiska sorten. Kultur och etnicitet har också visat sig kunna förklara barns olika svårigheter och beteende som inte följer normen.

Förskolan har ett varierat uppdrag som handlar om både lärande, normer och värderingar som blir synliga genom verksamheten samt att utjämna olika levnadsförhållanden och stödja barn som har det lite svårare. Förskolan ska även hjälpa barnen att utveckla medvetenhet om sitt eget kulturarv, delaktigheten i andras kulturer, de ska utveckla förmågan att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar (Lunneblad 2018). Om personalen på förskolan har samma kulturella bakgrund påpekar dock Lahdenperä (2018) också att de har svårare för att se vilka antagande de har som berör kultur samt att utveckla dem. En kulturell mångfald kan vara en stor tillgång för förskolan, men det kan även vara

något som orsakar dilemman och sociala konflikter om inte personalen är villiga att skapa förutsättningar för samverkan och delaktighet för alla i verksamheten.

Sverige är ett mångkulturellt samhälle där 20 procent av barnen i förskolan har utländsk bakgrund vilket innebär barn som är födda utomlands och barn som har föräldrar där båda är födda utomlands (Lunneblad 2018). Majoriteten av alla barn som har ett annat modersmål har inte modersmålsstöd i förskolan, vilket gör att förskollärarna behöver hålla sig uppdaterade om utvecklingsidéer inom detta område. Barn med annat modersmål än svenska ska uppmuntras att använda båda språken under sina dagar i förskolan och då har dessa barn lika goda förutsättningar att lära sig svenska som de svensktalande barnen. En förutsättning för detta är dock att förskolan arbetar aktivt med alla barns språk, samt att verksamheten är av god kvalitet. För att göra barn med annat modersmål delaktiga kan man som förskollärare använda sig av andra sagor än de vanliga svenska och nordiska sagorna. Istället kan man utgå ifrån till exempel änglar, häxor och drakar som är vanligt förekommande i alla kulturer (Pramling 2015). Detta innebär att undervisningen i förskolan måste ta vara på alla barns kunskaper och erfarenheter och göra barnen delaktiga genom till exempel musik som tillvägagångssätt för delaktighet. Sång kan enligt Lagerlöf och Wallerstedt (2017) vara ett givande verktyg för att barnen ska kunna utveckla sina språkliga kunskaper medan sångerna i sig står för något mer. Att sjunga sånger på svenska kan bland annat hjälpa barnen att integreras samtidigt som språkutvecklingen gynnas.

2.5. Det praktiska arbetet med barn

Barns rätt att få uttrycka sig och bli lyssnade på tas upp i många olika sammanhang, framförallt i Barnkonventionen och förskolans styrdokument. Delaktighet är en demokratisk rättighet, men även en pedagogisk utgångspunkt i förskolan. Barnen har rätt att få vara med i beslutsprocesser och påverka, samt förhandla med andra barn och vuxna. Barn har även rätten att bli delaktiga i sitt eget lärande och för förskollärare innebär detta

att de måste ha barnens intresse, kunskaper och erfarenheter som utgångspunkt i den dagliga verksamheten (Johansson, E. 2015).

Som förskollärare bör man ha med sig tankar kring barns inflytande som en del i planeringsarbetet. Barnen ska få lov att ha ett inflytande i planeringen, men det innebär även att förskollärarna behöver vara beredda på att ändra sin planering utifrån barnens perspektiv (Arnér 2009). Arnér (2009) menar att om förskollärarna är öppna för att visa barn respekt och om de visar intresse för barnens olika initiativ kommer det att hjälpa barnen i deras utveckling av lekar och aktiviteter. Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2014) skriver att barn utvecklar förståelse för demokrati och deras rätt att vara med och bestämma genom lek. Ett samlärande sker där barn får lära sig vad det innebär att vara delaktig, men också att utöva ett medbestämmande. Författarna menar alltså att barn lär sig genom att leka, vilket därför gör delaktigheten i leken oerhört viktig för det fortsatta lärandets skull. Melker och Ryberg (2012) nämner att många förskollärare faktiskt tar vara på barnens initiativ och intresse och på så sätt gör de barnen delaktiga i undervisningen även om huvudfokuset ibland försvinner, men då resulterar det istället i att barnen lär sig något nytt om det som de vill utforska. Det kan handla om att barnen ska måla något specifikt, men istället för att måla detta finner barnen intresse i den nya akrylfärgen och blanda olika färger. I ett sådant läge väljer kanske förskolläraren att ge upp sitt fokus och fokusera på färglära istället, vilket kräver mycket av pedagogerna då de måste vara ständigt närvarande och engagerade för att kunna se och höra vad det är barnen finner intressant och vad de är i behov av för slags stöd (Andrésen 2013). Förskolan och förskollärarna ska även stödja barnen att utveckla delaktighet och förmågan att förstå och respektera andras tankar och värderingar (Lunneblad 2018). I förskolan möts både pojkar och flickor på en social mötesplats tillsammans med olika kulturer vilket gör förskolan till en demokratisk möjlighet. Där ska barnen få förutsättningarna för att kunna skapa relationer med vuxna och barn, samt att lära sig att påverka och fatta beslut för att sedan kunna utvecklas till självständiga individer. Det är därför av stor vikt att barn får möjlighet till inflytande i verksamheten och utifrån barnens perspektiv ska miljöer skapas där de får lov att göra sina röster hörda (Arnér 2009).

Hur kan då förskollärarna göra alla 20 barn i en barngrupp delaktiga när de inte tycker och tänker likadant om saker och ting? Åberg och Lenz Taguchi (2005) påpekar att det snarare handlar om att se, lyfta fram och använda sig av olikheterna som finns i gruppen, eftersom alla barn faktiskt är intresserade av någonting. Förskollärarnas uppdrag blir då att stödja barnens intressen, förmågor och skapa lika möjligheter till delaktighet utifrån barnens olikheter i till exempel ett tematiskt arbete. Arbetar man med ett specifikt tema lär inte alla barnen vara intresserade av att till exempel måla eller sjunga, utan istället vill de kanske diskutera det objekt de arbetar med och då ges varje enskilt barn möjlighet att delta utifrån dess egna intressen.

3. Teoretiskt perspektiv

Det teoretiska perspektiv som studien utgår ifrån är det sociokulturella perspektivet på lärande som menar att människan lär i betydelsefulla sammanhang tillsammans med andra. Det sociokulturella perspektivet anses som det mest lämpligaste perspektivet att utgå ifrån vid analysen, eftersom samspel med andra människor är en förutsättning för delaktighet. Begrepp som är relevanta för denna teori är kursiverade under rubrikerna 3. Teoretiskt perspektiv och 6. Analys. *Samspelen* mellan människor och de yttre aktiviteterna där man får *interagera* är den viktigaste källan till att lärande sker. Genom delaktighet får barnen möjlighet till ett *samspel* med andra i sin omgivning och för en fungerande delaktighet är *samspelet* väsentligt. Detta gör det sociokulturella perspektivet till en relevant teoretisk utgångspunkt för studien. I det här perspektivet är lärandet beroende av att man som människa har tillgång till *verktyg* som gör lärandet möjligt då det ges möjligheter till att utforska ämnen som är intressanta. En central utgångspunkt för ett sociokulturellt perspektiv är hur man ser på människans lärande och människans förmågor, att kunna använda sig av *redskap* som fungerar som instrument som vi är beroende av för att kunna utföra olika handlingar. Med hjälp av dessa *medierande verktyg* kan vi utföra handlingar som vi inte klarar av på egen hand och dessa *redskap* förändrar vårt förhållande till omvärlden. Enligt det sociokulturella perspektivet lär, tänker, arbetar och leker människan med stöd av *artefakter*. Vygotskij kallar människan för en

hybridvarelse som behöver *hjälpmedel* för att kunna klara av alla moment i sin vardag (Säljö 2015).

Detta perspektivs grundare Lev Vygotskij menar att social kompetens är något som är en viktig grund i alla människors utveckling och att det innefattar alla sorters *samspel*, vilket i sig lägger grunden för utveckling. Barnets alla förmågor har sina rötter i *sociala relationer*, vilket därför gör att barn enligt detta perspektiv ses som socialt kompetenta. Vygotskij anser att *samspel* är det samma som lärande och utveckling och om vuxna vill att barnen ska lära sig något, måste de göra barnen delaktiga i situationer där de får uppleva det specifika lärandet, då det är där de skaffar sig kompetenser. På alla förskolor där *samspel* mellan barn och vuxna, men också barn emellan skapas kommer barnens lärande och utveckling att bli framstående. Varje gång förskollärarna ber barnen *interagera* med en kompis är det ett bidrag till barnets enskilda utveckling (Strandberg 2017). Vygotskij (1999) introducerade ett begrepp som han kallar för den *proximala utvecklingszonen*, vilket innebär det barnet klarar av själv och det som barnet vill kunna uppnå tillsammans med antingen ett annat barn eller en vuxen som har mer kompetens än barnet. I *samspelet* som sker däremellan utbytes erfarenheter och kunskaper, vilket gör att barnet kan utveckla ett nytt kunnande med hjälp av någon annan.

4. Metod

Syftet med undersökningen som genomförts har varit att ta reda på hur man ur ett förskolläraperspektiv sett arbetat med barns rätt till delaktighet i förskoleverksamheten. Olika metoder har övervägts såsom enkäter och observationer, men den metod som har upplevts som mest lämplig och givande utifrån syftet har varit att genomföra intervjuer med verksamma förskollärare. Författarna av denna studie ville ha en mer djupgående empiri och då ansågs intervjuer och fallbeskrivningar vara de mest givande metoderna. Anledningen till att enkäter inte ansågs lämpliga var för att det fanns en stor risk att respondenterna inte skulle fullföljt enkäten, då det kunde upplevts som begränsande. En annan nackdel hade även kunnat vara att det upplevts frustrerande samt att frågorna blivit

svåra att formulera då svaren skulle speglat respondenterna och inte forskarna. Forskaren hade heller inte kunnat kontrollera vem som svarat på frågorna då svaren gavs på distans. Observationer valdes bort som metod på grund av att de kunde ge en bild av något som hade hänt, men inte orsaken till att det hänt och att det då kunde påverkat resultatet. Forskarens närvaro kunde ha påverkat den naturliga miljön som observerats vilket också kunde ha påverkat situationen som observerats så den inte hade blivit likadan som om den inte hade observerats av forskaren (Denscombe 2016).

4.1. Metodval – kvalitativ forskningsmetod

En kvalitativ undersökningsmetod i form av intervjuer var den metod som valdes till studien. Kvalitativ metod i denna studie har inneburit empiri som insamlats med hjälp av intervjuer, men det hade också kunnat vara observationer eller frågeformulär (Denscombe 2016). Innan intervjuerna genomfördes gjordes pilotstudier tillsammans med förskollärarstudenter som fick ge respons på fallbeskrivningarna och intervjufrågorna. Intervjufrågorna och fallbeskrivningarna lämnades även till en förskola i södra Sverige där fem pedagoger ställde upp på pilotstudien och gav sin respons på undersökningsmaterialet. Genom att pilotstudier genomfördes kunde författarna av studien upptäckt eventuella oklarheter i sitt tänkta tillvägagångssätt och då gavs möjlighet till eventuella ändringar i den tänkta metoden innan den genomfördes. Detta gjorde att författarna kunde känna sig trygga med sin planerade undersökningsmetod och att inga oväntade situationer uppstod (Denscombe 2016).

För att kunna få fram så mycket och givande information som möjligt har metodvalet varit att genomföra semistrukturerade intervjuer tillsammans med verksamma förskollärare. Semistrukturerade intervjuer har inneburit att intervjun utgått ifrån färdiga frågor, men utifrån vad som uppkommit vid intervjuerna har också följdfrågor lagts till i vissa fall för att få en tydligare bild av det som har sagts (Denscombe 2016). Utöver intervjufrågorna har också fyra olika fallbeskrivningar tagits fram och presenterats utifrån vanligt förekommande situationer i verksamheten. Dessa situationer beskrev olika

scenarion där delaktighet diskuterades utifrån ett förskollärarperspektiv. Fallbeskrivningarna har gjort helhetsbilden tydligare genom att förskollärarna fått sätta sig in i samma situationer och beskrivit hur de hade agerat för att lösa detta på bästa sätt. Detta gjorde att författarna av denna studie kunde se hur förskollärarnas svar på intervjufrågorna speglades i deras tänka handlingar som beskrevs i svaren av fallbeskrivningarna. Dessa fallbeskrivningar har gjort att förskollärarna som deltagit i intervjuerna fått sätta sig in i fallet och sedan diskuterat hur de skulle valt att hantera respektive situation för att varje fall skulle ha blivit så givande som möjligt ur ett delaktighetsperspektiv. Syftet med fallbeskrivningarna har varit att få en tydligare helhetsbild av det praktiska arbetet med barns delaktighet och hur förskollärare arbetade med det ute i verksamheterna. Fördelar med att ha använt sig av intervju som undersökningsmetod har bland annat varit att empirin som samlats in blivit detaljerad och djupgående. Intervjuerna har krävt väldigt enkel utrustning och svarsfrekvensen har varit hög då mötet skett mellan författarna till studien och den som intervjuats. Precis som Denscombe (2016) beskrivit finns det nackdelar med denna metod. Några av dessa nackdelar kunde varit att det som uttryckts i ord inte alltid har stämt överens med handling, vilket då gjort att svaret som givits inte blivit trovärdigt. Forskarna kan även omedvetet ha påverkat den som blivit intervjuad genom att frågorna som ställts blivit ledande beroende på hur en fråga ställts. Vid ljudupptagning kan också respondenten ha blivit obekvämd, vilket i sin tur kan ha lett till att svaret kanske inte alltid tänkts igenom innan det givits.

4.2. Urval

Det urval som har gjorts är ett subjektivt urval, vilket inneburit att ett litet antal personer handplockats till undersökningen då de ansetts haft kunskap och erfarenhet av det ämne som studerats (Denscombe 2016). Fem legitimerade förskollärare på fyra olika förskolor i södra Sverige har intervjuats om barns delaktighet i förskolan sett utifrån ett förskollärarperspektiv. Förskollärarna var i åldrarna 25–56 år, vilket också inneburit en stor skillnad i yrkeserfarenheten som varierade mellan 1–35 år. På grund av rådande situation med Coronapandemin, samt med begränsad tid för studiens genomförande

bedömdes fem förskollärare som ett rimligt antal att intervjua. En intervju som bokats in fick bokas av samma morgon som den skulle genomförts då förskolläraren i fråga blivit sjuk. Då valde författarna till denna studie att fråga en sjätte förskollärare som kunde ställa upp på intervju senare samma vecka istället för den förskollärare som fick ställa in sin intervju. Författarna gjorde ett medvetet val av två mångkulturella förskolor och två homogena förskolor i syfte att eventuella olikheter kunde urskilts i arbetssätt och uppfattningar som sedan jämfördes. Detta val gjorde även att studien riktades mot ett visst perspektiv av barns delaktighet på så vis att det också blev en social och kulturell fråga. Dessa förskolor valdes ut utifrån de kommuner som författarna valt att genomföra sin studie i och förskollärarna har valts ut utifrån olika kontakter i författarnas kontaktnät och omgivning. Förskollärarna kontaktades via telefon eller mejl och efter de fått klartecken från sina respektive chefer bokades intervjuerna in.

4.3. Genomförande

Fem intervjuer har genomförts med fem legitimerade förskollärare på deras respektive arbetsplatser. Det har funnits förutbestämda frågor som varit underlaget för intervjuerna och de varade mellan 15–30 minuter per förskollärare. Frågorna har varit utformade på ett sätt som gjort att förskollärarna har kunnat uttrycka sina tankar kring hur de gjort alla barn delaktiga i förhållande till styrdokument som benämnt alla barns rätt till delaktighet i verksamheten. Intervjuerna inleddes med frågor (Bilaga 2) som i förväg skickats ut till förskollärarna så de fått en möjlighet att förbereda sig. Sedan diskuterades de fyra fallbeskrivningarna (Bilaga 3). Fallbeskrivningarna var fiktiva och togs fram av författarna och grundade sig i gemensamma och enskilda erfarenheter av delaktighetsarbete i förskolan som de upplevt som problematiskt vid tidigare arbete. Valet av fallbeskrivningarna föll på att författarna av studien uppmärksammat dessa händelser runt om på förskolor som de varit verksamma i, men även för att detta var situationer som barnen i förskolan hade stora möjligheter till delaktighet. Dessa erfarenheter har sedan formulerats ihop och bildat en ny och problematisk situation där de diskuterat kring tillvägagångssätt i den respektive situationen med förskollärarna. Fallbeskrivningar skickades inte ut i förväg utan presenterades vid intervjutillfället, eftersom författarna till

denna studie ville ha spontan respons som inte diskuterats med kollegor. Under intervjuerna användes även ljudupptagning för ett säkrare material och för ett mer närvarande samtal under intervjuerna. Ljudupptagningarna som gjordes under intervjuerna har i efterhand transkriberats och analyserats, detta har sedan utgjort resultatet av denna studie som också bildat underlaget för de kategorier som presenterats i resultatet.

4.4. Studiens validitet och reliabilitet

Gällande studiens validitet har fokuset varit på fyra förskolor i södra Sverige och det som undersökts gällde för dessa geografiska områden där undersökningen genomförts. Detta har sedan kompletterats med relevant litteratur för att ha ställt den mot eller för att ha stärkt de svar som har framkommit vid intervjuerna. Validiteten bedömdes som hög, eftersom det som planerats att undersökas verkligen har undersökts på det sätt som har tänkts med korrekta mätverktyg. Reliabiliteten har bedömts som hög då intervjuerna har hållits med legitimerade förskollärare och inte med övriga medarbetare på förskolorna då det varit förskollärarperspektivet som studien undersökt och byggt på.

4.5. Analys av empiri

Det insamlade materialet har granskats utifrån ett sociokulturellt perspektiv och allt material har avpersonifierats för att studien inte skulle haft några som helst anknytningar till förskollärarna och förskolorna som deltagit. När ljudupptagningarna transkriberats har de sammanställts för att likheter och skillnader mellan de fem förskollärarnas svar om barns delaktighet i förskolan skulle urskilts. Vid analysen av den empiri som samlats in lyssnade författarna till denna studie igenom alla intervjuer som spelats in och förde anteckningar utifrån återkommande begrepp intervjuerna emellan och fråga för fråga. Fallbeskrivningarna sammanställdes också och tillsammans bildade det olika kategorier i svaren som har urskilts som särskilt framträdande i intervjuerna och har besvarat forskningsfrågorna som undersökningen utgått ifrån. Dessa kategorier har alltså tagits

fram utifrån svaren som framkom vid intervjuerna tillsammans med den litteratur som författarna av studien har utgått ifrån vid bearbetningen av intervjuerna. De intervjuade förskollärarnas svar har presenterats i resultatdelen nedan under fyra rubriker. Dessa har blivit förskollärarnas syn på delaktighet, tecken och bildstöd som en del i kommunikationen, en samling på rätt sätt och för stora barngrupper och bristen på pedagoger. Det innehåll som fallbeskrivningarna bestod av har också blivit framträdande i svaren som gavs under intervjuerna och därför har svaren blivit styrda mot dessa specifika områden. Detta har också gjort att kategorierna i resultatet har blivit riktade mot till exempel samlingar och tecken och bildstöd. Då fallbeskrivningarna innehöll situationer som rörde bland annat samlingar och barn som hade svårt att sitta stilla gjorde detta att svaren som gavs av respondenterna blev riktade mot detta. Det har då inneburit att författarna av denna studie har riktat sina frågor mot ett visst innehåll i undersökningen som även syns i resultatet. Under analysen av empirin uppmärksammades det att de förskollärarna som varit verksamma i 15 år eller mer hade betydligt mer utvecklade svar. De resonerade på ett djupare plan kring varje fråga och fallbeskrivning än övriga förskollärare, vilket i detta fall kunde berott på just skillnaden i erfarenheten kring antalet verksamma år i förskolan.

4.6. Etiska ställningstagande

Utgångspunkten i forskningsarbetet har varit de fyra forskningsetiska principerna nyttjandekravet, informationskravet, konfidentialitetskravet och samtyckeskravet (Vetenskapsrådet 2002). Dessa fyra krav har kortfattat inneburit att empirin bara fått användas till forskningsändamål, att deltagarna informerats om forskningens syfte, att empirin förvarats på ett säkert sätt och att personuppgifterna inte spridits samt att deltagarna givit sitt samtycke till att de deltagit i studien. De förskollärare som blivit intervjuade i undersökningen har även fyllt i ett samtyckesformulär (Bilaga 1) där de godkänt sitt deltagande och att det helt och hållet skett frivilligt. Genom att de har fyllt i denna blankett har de också godkänt att empirin som samlats in använts i forskningssyfte. Frågorna som ställts i intervjun och fallbeskrivningarna har beskrivits och diskuterats på ett genomtänkt och välplanerat sätt som har säkerställt att ingen tagit skada av

undersökningen vare sig fysiskt eller psykiskt. Syftet med forskningen har presenterats på ett tydligt och utförligt sätt för deltagarna i studien. Om deltagarna i studien har velat ta del av det material som samlats in har de fått möjlighet till detta. All insamlad empiri har blivit avpersonifierad och kunde därför inte ha kopplats till en specifik förskollärare eller förskola.

4.7. Metoddiskussion

Studien har utgått ifrån en kvalitativ undersökningsmetod som har genomförts i form av intervjuer med fem verksamma förskollärare på deras respektive arbetsplatser. Med tanke på rådande Coronasituation uppstod en sen avbokning på grund av sjukdom hos en av förskollärarna som skulle deltagit i studien, vilket gjorde att en ny intervju bokades in med en annan förskollärare. Innan undersökningen påbörjades genomfördes en pilotstudie med fyra förskollärarstudenter och fem verksamma pedagoger, vilket gjorde att frågorna kunde formulerats om vid behov för ett bättre resultat av det som undersöktes. Pilotstudien gjordes för att eventuella ändringar i frågorna skulle kunnat göras och för att ta reda på om frågorna varit tydliga. Genom genomförandet av pilotstudien uppstod många intressanta diskussioner med förskollärarstudenter och beslutet togs att behålla frågorna så som de var vid pilotstudien. Underlaget för intervjuerna bestod av intervjufrågor och fiktiva fallbeskrivningar som tagits fram av författarna utifrån deras gemensamma och enskilda erfarenheter från tidigare arbete. Dessa erfarenheter har diskuterats och sedan sammanställts till helt nya situationer där delaktighetsperspektivet blivit problematiskt rent arbetsmässigt i förskoleverksamheten. Semistrukturerade intervjuer var den metod som valdes där det fanns färdiga frågor att utgå ifrån vid intervjuerna, men med möjlighet att ställa följdfrågor utifrån de svar som gavs. Om svar gavs som intervjuerna inte riktigt uppfattade som ett svar ställdes frågor utöver de färdiga frågorna för att få ett tydligare svar. Ett alternativ till fallbeskrivningarna hade varit att genomföra observationer för ett synliggörande i hur förskollärarna agerade i olika situationer som berörde barns delaktighet i förskoleverksamheten. Detta hade också gjort att studien inte hade blivit riktad mot samlingar, tecken och bildstöd utan det hade istället riktats mot mer specifika situationer som uppstått i förskolorna. Observationer valdes

dock bort som metod på grund av bristen på tid och den rådande Corona pandemin, vilket gjorde att författarna av denna studie inte ville utsatt sig för mer kontakter än nödvändigt för att inte riskerat en eventuell smittspridning.

Under genomförandet av intervjuerna var författarna till denna studie passiva för att svaren från förskollärarna inte skulle påverkats av författarna. Denscombe (2016) har bekräftat denna tanke och menade att en nackdel med att ha använt sig av intervjuer som metod kan ha varit att forskarna omedvetet påverkat respondenterna med sina personliga åsikter. Olika kategorier har tagits fram i såväl litteratur som resultat. Kategorierna i litteraturen togs fram utifrån författarnas egna uppfattningar och erfarenheter som berörde ämnet delaktighet. Kategorierna i resultatdelen togs fram utifrån svaren som framkommit vid intervjuerna, och här blev det synligt att de kategorier som togs fram i litteraturdelen varit relevanta och passade bra ihop med det som förskollärarna betonade som viktigt under intervjuerna. Detta bekräftade att de uppfattningarna som författarna hade om delaktighet också styrktes av de verksamma förskollärarnas tankar och uppfattningar kring delaktighetsarbetet i förskoleverksamheten.

5. Resultat

Resultaten som framkommer genom intervjufrågorna och fallbeskrivningarna innehåller både många liknande tankar och tillvägagångssätt, men även en del skillnader förskollärarna emellan. Intervjufrågornas och fallbeskrivningarnas innehåll och svar från förskollärarna har motsvarande kontenta och presenteras därför som en helhet i resultatet. Dessa resultat är sammanställda för att besvara forskningsfrågorna som är framtagna och som presenteras under rubriken 1.2 Forskningsfrågor tidigare i detta arbete. Forskningsfråga 1 besvaras under rubriken 5.1 Förskollärarnas syn på delaktighet, forskningsfråga 2 besvaras under rubriken 5.2 Tecken och bildstöd som en del i kommunikationen, forskningsfråga 3 besvaras under rubriken 5.3 En samling på rätt sätt och forskningsfråga 4 besvaras under rubriken 5.4 För stora barngrupper och bristen på pedagoger. Kategorierna som presenteras som resultat var redan vid intervjuerna väldigt framträdande i samtliga förskollärares svar och därför är dessa kategorier ett naturligt val. Under respektive rubrik finns citat med som nämns i intervjuerna som presenteras under

fiktiva namn för att deltagarna ska förbli anonyma, namnen som används är Anna, Birgit, Cim, Doris och Erika.

5.1. Förskollärarnas syn på delaktighet

Gemensamt för alla genomförda intervjuer är att förskollärarna är överens om att delaktighet handlar om så mycket mer än om att bara få vara med och bestämma. En av förskollärarna förklarar delaktighet som att det handlar om att bli sedd för den man är, att mötas och att hitta möten på sitt eget sätt. En annan förskollärare berättar att hen mött vissa barn som har svårigheter med att vara delaktiga i stora grupper. Då har hen fått ta hänsyn till detta för barnets bästa och fått göra grupperna mindre för att även dessa barn ska få vara delaktiga. Hen menar vidare att hen stött på barn som tar över i leksituationer, vilket gör att andra barn inte kan bli delaktiga och menar då att det i de situationerna är upp till förskollärarna att uppmärksamma detta och stötta och hjälpa barn som inte alltid blir delaktiga att bli delaktiga. Att ta vara på barnens idéer är också ett svar som gavs vid en av intervjuerna, och att det till exempel handlar om hur miljön inreds i olika rum på förskolan. En av förskollärarna menar också att delaktighet handlar om att miljön på förskolan ska vara tillåtande, men att det också handlar om barnens integritet och att de ska få lov att skapa sin identitet.

”Då tänker jag en tillåtande miljö och jag tänker på att man ska kunna göra fler val.” (Doris)

Det framkommer att en av förskollärarna menar att möjligheterna med delaktighetsarbetet är oändliga.

“Stora möjligheter, det får inte bli att man får välja om man vill ha äpple eller päron.” (Anna)

Olika möjligheter som benämns är bland annat att barnen blir trygga och genom tryggheten lär de sig och kan sedan lära sina kompisar. Barnen lär sig också att lyssna till

varandra, de blir nyfikna och känner glädje och de får bättre självkänsla. När samma fråga ställs till en av de andra förskollärarna menar hen kort och gott att det minskar utanförskapet i barngruppen att göra barnen delaktiga. En av de andra förskollärarna menar att delaktighet är en grundförutsättning för att kunna bygga vidare verksamheten, men att det också innebär att barnen lär sig om både sig själva och om varandra och att man bör utgå ifrån delaktighet i reflektion med barnen. En förskollärare lyfter även att det är knepigt att göra de yngsta barnen delaktiga, men att det absolut är möjligt om man tänker till lite extra vilket senare leder till att de blir självständiga och kan påverka sin vardag i förskolan. Något som är utmärkande i alla intervjuer är att delaktighet är brett och att det är av stor vikt att ta vara på barnens tankar och idéer. Möjligheter med delaktighetsarbetet är många och förskollärarna tar upp vikten av att skapa trygghet för att de ska kunna lära sig nya saker. Förskollärarna benämner även att genom delaktighetsarbetet lär sig barnen att lyssna till varandra.

5.2. Tecken och bildstöd som en del i kommunikationen

Samtliga förskollärare som deltar i undersökningen om barns delaktighet i förskoleverksamheten är eniga om många alternativa tillvägagångssätt och arbetsätt. Alla fem förskollärare betonar vikten av att använda sig av tecken och bildstöd för att öka barnens möjligheter till att få förståelse och kunna vara delaktiga på ett rättvist sätt utifrån varje barns förutsättningar och behov. En av förskollärarna berättar att hen arbetar mycket med ett bildstöd som heter widget, vilket innebär att pedagogerna har ett nyckelband runt halsen med olika bilder som barnen utan det verbala språket kan gå fram och bläddra i för att visa vad de vill göra. Denna förskollärare berättar också att många av barnen i gruppen har andra modersmål än svenska och att det ibland är svårt att förstå vad barnen säger då de ofta uttrycker det på sitt hemspråk, men då kan de ta hjälp av både flerspråkig personal och vårdnadshavarna. En annan förskollärare som också arbetar på en mångkulturell förskola instämmer om vikten av att arbeta med bildstöd, men hen påpekar även att det är viktigt att också använda sig själv som pedagog och sina kunskaper och erfarenheter som ett verktyg i förskoleverksamheten för att ge barn möjlighet att bli delaktiga.

”Vi använder bilder och vi använder TAKK tecken som stöd och mycket bildkartor där barnen kan peka på det som vi satt upp bilder på som spel och pussel som finns i skåpet och på hyllorna just för att barnen ska bli delaktiga i att de kan plocka ner saker, de kan ställa tillbaka sakerna och de kan hjälpa till och städa.” (Birgitta)

Några av respondenterna betonar även bildstödet som ett framgångsrikt verktyg vid sångsamlingar hos barn som inte har det verbala språket än då de menar att det visuellt förstärker barnens språkförståelse i sångerna. Genom att de visar bilder på de olika objekt de sjunger om under sången ser de att barnen först lär sig delar av sånger innan de lär sig prata ordentligt. Förskollärarna påpekar också att sången ofta är ett verktyg för att lära sig prata.

”Jag hade använt mig mycket av kroppsspråket och bilder, kanske visat att om man sjunger om en häst och att man har en bild på en häst och sen kanske man kan göra några ljud med händerna alltså så att det låter som hovar.” (Cim)

Något som alla respondenter är eniga om är att bildstödet underlättar arbetet med barns delaktighet och för att göra alla delaktiga, men även för att kunna möta alla barnen där just de befinner sig i sin utveckling. Det är även en fördel att använda bildstöd i sångsamlingarna för att förstärka innehållet i det som man sjunger om. Respondenterna har även upplevt att barn lär sig delar av sånger innan de har börjat prata ordentligt.

5.3. En samling på rätt sätt

Något som framkommer enligt alla förskollärarna är att samlingen är en viktig del för barns möjlighet till delaktighet om den planeras och genomförs på ett bra sätt. De berättar att de upplever att inte alla barn klarar av en traditionell samling med en hel barngrupp som varar länge, utan att det däremot är väldigt givande att samlingarna anpassas utifrån deras befintliga barngrupp. De är alla överens om att sådana anpassningar bland annat är att de ibland delar upp barngruppen och har samlingar med ett färre antal barn, att den pågår en kortare tid och att vissa av barnen faktiskt får gå ifrån efter en stund om de inte orkar vara kvar och delta. En av förskollärarna berättar att hen har arbetat med ett barn som inte klarade av att sitta still under en längre tid och hade då låtit barnet få vara med i

periferin och kunnat komma och gå under samlingens gång. Hen menar att det ofta gjorde att hen fick hitta saker att ha med i samlingen som det specifika barnet, men också resterande gruppen tyckte var intressant. Detta gjorde att barnet som inte var med hela tiden faktiskt kunde komma och sätta sig och vara med. De övriga förskollärarna nämner också vikten av att hitta ett sätt som fångar barnens intressen i samlingen genom att hitta ett gemensamt fenomen som de kan hålla fokus på för att också kunna delta. Om barnen är intresserade av det som samlingen innehåller kan de också delta en längre stund och även de barn som har svårt att sitta still under samlingen kan komma och sätta sig och lyssna om inte hela samlingen så i alla fall en längre stund än de brukar orka delta.

“Man måste ha fingertoppskänsla och känner barnen och kräver lagom mycket, men det kan vara svårt.” (Anna)

Möjligheterna kring arbetet med delaktighet anses av förskollärarna som oändliga och en av dem ger exempel på detta som är att utanförskapet minskar genom att förskollärare uppmärksammar barn som är ensamma och skapar då en barn- och pedagogsituation med barnet. Ett par av de andra förskollärarna föreslår att delaktighetsarbetet skapar en trygghet samt att de lär känna barnen. En av förskollärarna menar att delaktighet är så mycket mer än att barnen ska välja mellan äpple och päron. En annan menar att delaktighet är en grundförutsättning för att kunna bygga verksamheten vidare, men också för att bygga barnens identitet där de lär sig om sig själva och om varandra. Med alla möjligheter kring delaktighet delar majoriteten av förskollärarna uppfattningen om att alla barn faktiskt kan vara delaktiga i förskoleverksamheten, men en av förskollärarna menar också att alla inte alltid kan det. Hen menar att det är så pass många faktorer som spelar in i delaktighetsarbetet som till exempel barn med särskilda behov och att det då är svårare att faktiskt få med alla barn i en samling. Hen menar också att när hen tidigare haft en barngrupp med barn som inte haft särskilda behov har det varit lättare att bjuda in alla barn i gruppen till delaktighet då de har varit mottagliga på ett annat sätt än barn med särskilda behov som till exempel autism.

”Det beror helt på vilken barngrupp man har. Har man en barngrupp som vi har nu med barn med speciella behov så är det väldigt svårt att få in dem i verksamheten

men har du en vanlig barngrupp så är det kanske lättare och bjuda in barnen.”
(Cim)

Alla förskollärare som deltar i studien betonar att samlingarna är en viktig del för barns delaktighet och att alla barn inte klarar av en traditionell samling. De betonar därför vikten av att anpassa samlingar efter den barngrupp som finns på förskolan just nu och att en fördel kan vara göra samlingar med färre barn i för att alla ska kunna bli delaktiga. De är också eniga om att det är fördelaktigt att göra samlingarna intressanta och att man försöker utgå ifrån barnens intressen.

5.4. För stora barngrupper och bristen på pedagoger

I intervjuerna framkommer det en gemensam nämnare hos majoriteten av förskollärarna som en svårighet i delaktighetsarbetet med barn, nämligen barngruppens storlek och brist på pedagoger. För att förskollärarna ska kunna bemöta alla barn menar de att de behöver tillräckligt med pedagoger i förhållande till hur många barn som finns i gruppen. De tillfällen när det saknas tillräckligt med pedagoger upplever de att de inte riktigt räckt till för att bemöta alla barn utifrån deras förutsättningar för att de ska kunna bli likvärdigt delaktiga.

”I och med att vi är ganska stora barngrupper är det ibland svårt att tillgodose alla barns olika behov för att de ska kunna bli delaktiga.” (Erika)

Några av förskollärarna benämner en svårighet i delaktighetsarbetet som att de har mött barn som varit tysta och aldrig velat ta för sig och då försvunnit lite i barngruppen. De menar att dessa barn är de som är svårast att göra delaktiga, men även att det är dessa barn som behöver mest hjälp för att bli delaktiga då det inte kommer naturligt för dem, vilket det gör för andra barn. De menar också att de inte kan kräva att till exempel tysta barn ska prata, utan att de fortsätter tilltala barnen och ställa frågor och att de i många fall till sist vågar ta för sig. Något som visar sig framgångsrikt både för tysta barn och barn som har svårt att sitta stilla är att dela gruppen och ha samlingar med färre antal barn. Detta leder till ett lugn och skapar en trygghet i situationen där de tysta barnen vågar

komma fram och ta plats och barnen som har svårt att sitta still kan behålla fokus på innehållet i samlingen.

“Det är inte alltid den som skriker högst som får svara.” (Anna)

Majoriteten av förskollärarna menar också att de alltid respekterar alla barns integritet då några barn helt enkelt inte är pratsamma, men att de ändå tilltalar och ställer frågor till barnen. De bjuder alltid in alla barn till att bli delaktiga oavsett hur de är som individer, men att det då är upp till varje barn att bestämma själva om de vill vara delaktiga eller inte. Problemet som alla respondenterna betonar med delaktighetsarbetet är att barngrupperna är alldeles för stora i förhållande till antalet pedagoger i verksamheterna. Alla förskollärare har vid något tillfälle känt att de inte räcker till för att kunna göra alla barnen delaktiga på grund av bristen på pedagoger i verksamheterna.

6. Analys

Resultaten som framkommer i intervjuerna kring arbetet med barns delaktighet i förskoleverksamheten är analyserade utifrån ett sociokulturellt perspektiv på hur lärande sker och hur individer *samspekar*. Med tanke på att detta perspektiv grundar sig i att lärande sker i *betydelsefulla sammanhang* tillsammans med andra individer upplevs detta perspektiv som lämpligt att utgå ifrån. Anledningen till det är att delaktighet innebär bland annat att vara deltagande i ett sammanhang tillsammans med andra.

Förskollärarna som deltar i intervjuerna är alla eniga om att delaktighet handlar om så mycket och att möjligheterna med delaktighetsarbetet är oändligt. Delaktighetsarbetet i förskolan kan mer eller mindre ses som avgörande för barnens lärande, eftersom mycket lärande sker i *samspel* med andra människor såväl vuxna som barn. Detta är en del av lärandet som Vygotskij (1999) menar är avgörande för barns lärande och att barnen i dessa situationer kan hamna i den *proximala utvecklingszonen*. Det är även upp till förskollärarna att på sätt och vis göra så att *samspelet* mellan individer uppstår där ett lärande kan ske, detta benämner Säljö (2015) som viktigt för att kunna utveckla eller skapa nya kunskaper. Respondenterna i studien pratar alla om att göra alla barn delaktiga

på ett eller annat sätt och det kan exempelvis vara genom mindre samlingar där barnen får *interagera* med kompisar och förskollärare. Strandberg (2017) menar att varje gång någon ber barnen att *interagera* med en annan person bidrar det till barnets utveckling och lärande. På förskolor där *samspelet* mellan barn och vuxna, men även barn sinsemellan är framträdande bidrar detta till att barnens lärande och utveckling gynnas på ett positivt sätt. Alla respondenter i intervjuerna håller med om att *samspelet* och delaktigheten för barnen är oerhört viktigt för deras lärande och utveckling.

Förskollärarna nämner under intervjuerna bland annat språket och kommunikationen som nödvändiga *verktyg* för att alla barn ska kunna bli delaktiga i verksamheten tillsammans med både andra barn och pedagoger. En av förskollärarna benämner berättandet som ett *verktyg* för att återkoppla och reflektera med barnen i gruppen. Detta använder hen ofta i syfte att fånga barn som inte tar plats i gruppen för att barnet ska känna sig sedd och hörd vilket leder till att barnet sedan vill bli delaktig. Några av förskollärarna påpekar också att samlingarna som barnen upplever som roliga och intressanta kan ses som *betydelsefulla sammanhang* vilket skapar en trygghet hos barnen. Denna trygghet är en avgörande faktor för att barnen ska vilja vara delaktiga, vilket också leder till att de faktiskt kan och vill lära sig nya saker. Förskollärarna betonar vikten av *artefakter* som *hjälpmedel* för pedagogerna som fungerar i syfte att de ska underlätta arbetet med att göra alla barn delaktiga. Dessa *artefakter* är hos majoriteten av förskollärarna som intervjuades bland annat bildstöd och tecken som förtydligar för de barn som inte har det verbala språket än. *Artefakter* är en väsentlig del i det sociokulturella perspektivet och dess grundare Lev Vygotskij betonar vikten av att använda sig av *artefakter* för att underlätta sin vardag (Säljö 2015).

Vygotskij (1999) menar att lärande sker i den *proximala utvecklingszonen* och lärande sker i *samspel* med andra. Om ett barn till exempel inte kan knäppa sin jacka själv så kan en kompis först visa när hen knäpper sin egen jacka, sen kan de hjälpas åt, och till sist kan barnet som tidigare inte kunde på egen hand knäppa sin jacka utan hjälp från kompis. Genom att barnen blir delaktiga i förskoleverksamheten tillsammans med både

sina vänner och pedagoger försätts de i den *proximala utvecklingszonen* under olika situationer. Det de inte själva kan än, kan de med hjälp av sina kamrater klara av och senare även på egen hand. En av förskollärarna benämner också detta fenomen som en stor möjlighet inom delaktighetsarbetet med barnen i förskolan. Hen menar att hen sett att det leder till att barnen får en lust och en vilja att lära genom att de får vara delaktiga. Hen berättar också vidare om möjligheter som att ju mer man får ihop en barngrupp desto mer kan de också vara med och bestämma över saker som är lämpliga att bestämma kring som ett medbestämmande. De lär sig också att lyssna på och ta hänsyn till varandra. Det framkommer i en av intervjuerna att en förskollärare har lärt sig sjunga sånger på fler språk än svenska som finns som modersmål i barngruppen, vilket också innebär att förskolläraren hamnar i den *proximala utvecklingszonen*. Hen har fått ta hjälp av vårdnadshavare som *verktyg* för att lära sig sånger på andra språk som sjungs i gruppen för att även de barn som inte kan sjunga på svenska ska känna sig delaktiga i gruppen. Det förskolläraren inte kunde på egen hand sedan tidigare fick hen hjälp med av vårdnadshavare med annat modersmål än svenska, och nu kan förskolläraren sjunga på egen hand tillsammans med barnen. Även här blir då språket och kommunikationen en framstående faktor för att *samspelet* ska kunna fungera och därmed också delaktigheten barnen emellan i gruppen.

Barnen som har svårt att koncentrera sig eller de barn som benämns som tysta av någon förskollärare behöver bjudas in i situationer som leder till ett *samspel* med andra barn och vuxna. Genom att förskolläraren hittar ett intresse och uppmärksammar att det blir betydelsefullt för barnet upplever de att barnen vill delta. Förskollärarna upplever att mindre grupper är användbart för att dessa barn ska kunna känna mer trygghet i samlingarna och kan behålla fokus och våga träda fram, men även ta mer plats än i vanliga fall. Sett utifrån det sociokulturella perspektivet menar Vygotskij att *samspelet* är en viktig och bidragande faktor för lärandet och för att barn ska kunna lära behöver de vara delaktiga och *samspele* tillsammans med andra (Strandberg 2017). En av förskollärarna benämner begreppet delaktighet som att det handlar om att mötas och hitta möten vilket bekräftar hens syn på *samspelet* mellan individer som avgörande för att kunna vara delaktig.

7. Diskussion

Alla förskollärarna som deltar i undersökningen är eniga med Pramling Samuelsson och Sheridan (2003) om att delaktighet är en demokratisk rättighet som även utgör grunden för barns lärande och kunskaper. De är även överens om att förskollärare måste ta vara på barnens erfarenheter och bygga vidare verksamheten på dessa erfarenheter. De är också överens om att de i samlingssituationer behöver utgå ifrån ett gemensamt intresse som finns i barngruppen för att barnen ska finna det intressant och kunna hålla fokus. Detta visar på att förskollärare ute i verksamheten bör arbeta med delaktighet kontinuerligt i den dagliga verksamheten och att förskollärarna som deltar i studien tar sitt uppdrag kring delaktighetsarbetet till sig rent praktiskt. Rubinstein och Reich (2015) menar att samlingar även kan ses som ett socialt möte som äger rum vid samma tid och plats varje dag. Dessa samlingar gör att barnen får möjlighet att utöva sin rätt till deltagande och delaktighet genom att uttrycka sina tankar och känslor. Några av respondenterna nämner även vikten av att ha rutiner för att barnen ska känna en trygghet genom att veta vad som kommer att hända härnäst. En samling kan upplevas som en trygghet hos barnen som behöver rutiner för att de ska kunna må bra. Respondenterna i studien benämner att genom att ge barnen möjlighet till delaktighet kan de också se en kunskapsutveckling hos dem då de menar att genom delaktigheten får de också en lust och vilja att lära. Författarna till denna studie menar också att deras upplevelser är att barns delaktighet leder till att de lär av varandra när de själva varit ute i förskoleverksamheten. En intressant fråga att reflektera kring är vad som händer om barn inte får lov att bli delaktiga? Troligtvis kommer de fortsätta lära sig, men inte i samma takt och omfattning som de gör när de får lov att samspela med och lära sig av varandra. Enligt litteratur och blandade erfarenheter och uppfattningar hos både förskollärarna och författarna visar det sig att samspelet är en bidragande faktor för barns kunskapsutveckling och fortsatta lärande.

Det framkommer under intervjuerna när fallbeskrivningarna diskuteras att några av förskollärarna stött på barn som de benämner som tysta och som inte vill ta någon plats i gruppen. Pramling Samuelsson och Williams (2000) menar att barn egentligen inte är tysta utan blir det i ett sammanhang. Det är då är upp till förskolläraren att uppmärksamma detta och jobba med barnet för att det ska våga komma fram och göra sin röst hörd. Denna tanke delar också förskollärarna som har stött på de tysta barnen och berättar också att de aldrig tvingar några barn att prata, men genom att fortsätta tilltala barnet så har hen också kunnat börja uttrycka sig så småningom. Förskollärarna menar att de ibland också använder sig av både tecken och bildstöd som verktyg för att detta ska bli möjligt. Författarna av studien är eniga med detta och menar att barn som inte vill prata aldrig ska bli tvingade till det då de upplever att det istället kan hämma barnen och bli en jobbig situation för dem. Genom att tvinga barnen till något de inte är trygga med kan det i längden bli ett ännu större problem då de inte får lov att prova sig fram själva när de faktiskt känt sig trygga. Förskollärarna ute i verksamheterna ska istället hitta andra alternativ till kommunikation precis som respondenterna i studien betonar som viktigt. En av förskollärarna uttryckte att vuxna alltid står i en slags maktposition till barn, eftersom de är vuxna vilket också Johannesen och Sandvik (2009) bekräftar. De menar vidare också att detta gör att förskollärarna måste bli medvetna om hur de ser på barn, vilket en av de andra förskollärarna som intervjuades menar är viktigt, just att man delar sin syn på barn i ett arbetslag för att kunna jobba aktivt med delaktighet. Vilken barnsyn man har som förskollärare kan också bli avgörande för hur barnen ges olika möjligheter och förutsättningar till delaktighet. Författarna av studien har stött på olika sorters förskollärare med olika syn på barn vilket i vissa fall kan vara väldigt framträdande i deras förhållningssätt. I ett arbetslag kan det vanligen ingå tre förskollärare och om de tre har olika barnsyn kan det försvåra delaktighetsarbetet. Detta kan även göra det problematiskt då det ställer till det för både barngrupp och arbetslag, eftersom det skapar en otrygghet. Sett ur barnens perspektiv kan det vara svårt att veta vad som förväntas av dem av de olika förskollärarna då de troligtvis ser olika på regler. Sett ur förskollärarnas perspektiv kan det skapa konflikter om man inte är överens om vad man förväntar sig av barnen i sin grupp, vad man anser är delaktighet och vad som är de vuxnas ansvar att ta beslut om.

Kommunikationen visar sig vara en väldigt stor och avgörande faktor i arbetet med barns delaktighet, men vad kan konsekvenserna bli för barnen som inte kan kommunicera? Johansson (2017) menar att barn som tillhör minoritetsgrupper och har ett annat modersmål kan komma att bli osynliggjorda av andra barn då de inte tar samma plats och talutrymme. Förskollärarnas arbete blir då ännu viktigare sett ur ett delaktighetsperspektiv, och alla respondenter nämner på något sätt tecken som ett arbetssätt för just barn som inte kan uttrycka sig verbalt av olika anledningar. Det kan vara de yngsta barnen som inte lärt sig prata än, men även barn med annat modersmål som inte lärt sig det svenska språket än. De är alla överens om att tecken är ett väldigt framgångsrikt sätt för dessa barn att kommunicera på. En förskollärare berättar också att hen använder sig av små bildkort som barnen kan plocka fram och med dessa visa vad de vill. Det är av största vikt att barnen i förskolan får lära sig att uttrycka sig genom språket för att kunna ha ett inflytande över sin vardag, och Pramling (2015) menar också att språket är en skyddsfaktor för barn i deras psykiska välbefinnande. Han menar också att språk kan vara både verbalt och icke-verbalt, det kan vara kroppsspråk, gester och mimik och även dessa uttryckssätt bör förskollärare vara uppmärksamma på. Några av förskollärarna benämner också att delaktighetsarbetet gör att barnen i deras respektive grupper lär sig att lyssna på varandra och att de kan utöva ett medbestämmande sinsemellan, men också tillsammans med förskollärarna. Läroplanen för förskolan (2018) benämner detta som en viktig del i arbetet med att göra barnen förberedda på ett liv som demokratiska samhällsmedborgare vilket också kommer upp i diskussion under intervjuerna. Lunneblad (2018) delar också tanken om att förskolan ska stötta barnen i deras utveckling mot att lära sig förstå och respektera andras tankar och värderingar. Enligt både litteratur och författarna av denna studies egna tankar och värderingar är social kompetens något som är användbart och viktigt för att kunna bli delaktig hos barnen, men även hos pedagogerna som ska göra barn delaktiga. Dock är detta inget som framkommer under intervjuerna vilket författarna ställer sig frågande till, eftersom det enligt dem är mer eller mindre avgörande för att kunna bli delaktig. Om man inte kan förhålla sig till olika sociala regler som till exempel turtagning och att lyssna på varandra så upplevs det enligt författarna till denna studie svårt att kunna bli inkluderad i olika sammanhang tillsammans med andra. De funderar då på om det kan vara så att respondenterna tar detta för givet och därför inte reflekterar över och benämner det?

En av förskollärarna benämner att barn ibland går in i leken och tar över, vilket bidrar till att andra barn inte blir delaktiga i leken och att det då är förskollärarnas uppdrag att gå in för att stötta och hjälpa de barnen. Johansson (2015) menar att barn lär sig normer och sociala regler genom att leka med andra barn där de lär känna varandra, men de lär sig också problemlösning. För att kunna lösa problem måste barnen lära sig kompromissa och samarbeta för att kunna komma fram till en lösning som passar alla som är inblandade i konflikten. Leken är alltså en oerhört viktig aspekt för barnens lärande och utveckling, men även för de sociala och demokratiska delarna som är viktiga att grundlägga hos dem för att förbereda dem på ett vuxet liv i vårt demokratiska samhälle. Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2014) instämmer i detta och menar att det är av största vikt att barn får bli delaktiga i leksituationer för ett fortsatt lärande. Mycket av barns lärande grundläggs och utvecklas genom leken, men hur kan leken användas om ett barn inte vill vara med och leka eller inte kan bestämma sig för vad hen vill leka? Kan det kanske vara en trygghetsfråga som ställer till det för barnet eller behöver barnet först observera lek för att vilja delta? Barn har lek i sig naturligt, men i vissa fall får man kanske låta barnet själv komma fram till en lek som skapar trygghet och mening för barnet. Ofta kanske kompisarna är upptagna i lekar och förskollärarna gång på gång frågar barnet vad hen vill leka med, men när barnet faktiskt inte vet vad hen vill leka kan det kanske upplevas som kravfyllt att behöva välja något som barnet faktiskt inte känner sig trygg med. Detta kan behöva så kallad fingertoppskänsla hos förskollärarna där de har förmågan att känna av barnet och invänta att barnet känner sig redo att göra ett val istället för att försöka göra barnet delaktig i lek som hen inte är bekväm med.

Majoriteten av de förskollärare som deltar i studien nämner att arbetet med alla barns språk är av stor vikt för att barnen ska kunna lära sig sitt modersmål och svenska. Pramling (2015) menar också att förskolorna behöver arbeta aktivt med barns olika modersmål för att göra alla barn delaktiga i verksamheten. Han menar även att istället för att berätta de traditionella nordiska sagorna kan pedagogerna istället exempelvis utgå ifrån berättelser om häxor, änglar och drakar som är vanligt förekommande i alla kulturer. Om förskollärare väljer att utgå ifrån detta istället för de vanliga nordiska sagorna kan det

skapa en trygghet för fler av barnen i gruppen då det blir en igenkänningsfaktor hos fler barn. Genom att enbart utgå ifrån de nordiska sagorna kan det medföra att delaktighetsarbetet blir problematiskt i syfte att inkludera alla barn i barngruppen. Om man däremot väljer att kombinera dessa två alternativ ökar möjligheten att göra alla barn delaktiga istället för att välja bara det ena eller det andra. Några av respondenterna tar även upp vikten av att använda sånger i förskolan för att kunna göra alla barn delaktiga samt för språkträning. De berättar även att de upplever att barn lär sig sjunga med i sånger innan de lär sig prata verbalt på svenska. Detta håller Lagerlöf och Wallerstedt (2017) med om och påstår att sång kan vara ett givande verktyg att arbeta med för att utveckla barnens språkliga kunskaper och sångerna kan även bidra till att barnen känner en delaktighet i gruppen. Författarna till denna studie har själva också lagt märke till att barn som inte brukar komma fram ofta kommer fram i just sångsamlingarna och att språket utvecklas från gång till gång. Författarna upplever att det handlar om att upprepa sångerna tillsammans med barnen och använda sig av saker som barnen känner igen för att skapa trygghet hos barnen som sedan leder till barnens utveckling. Det framkommer i en av intervjuerna att förskolläraren har som vana att lära sig en sång på alla olika språk som fanns i barnens respektive hem för att alla ska känna sig sedda och som en del i barngruppen. Detta tillvägagångssätt är användbart i barngrupper där mångkulturen är stor för att alla barn oavsett språk- och kulturtillhörighet ska få en chans till delaktighet om de inte har det svenska språket än.

I den svenska förskolan har 20% av barnen i verksamheten utländsk bakgrund och ett annat modersmål än svenska (Lunneblad 2018) och enligt styrdokument är det förskolans uppgift att ta vara på dessa olikheter i barngruppen. Detta är en sak som kan göra delaktighetsarbetet problematiskt, eftersom en förutsättning för att detta ska fungera är den sociala kompetensen. Detta gör även att alla förskollärare i förskolan behöver ha ett vidgat tänk och kan tänka utanför boxen för att kunna ta vara på alla barns olika kunskaper och erfarenheter. På sådana förskolor behöver förskollärarna kunna använda sig själva som pedagoger och använda sina egna kunskaper för att öka möjligheterna kring delaktighetsarbetet. Läroplanen för förskolan (2018) benämner att förskolan ska hjälpa och stötta barnen i att utveckla sin kulturella identitet och för att kunna göra detta krävs

en medvetenhet hos förskollärarna, men också en tillräcklighet. En svårighet för förskollärarna överlag är att barngrupperna kan vara väldigt stora i relation till hur många pedagoger som finns på en avdelning och att det då faktiskt är svårt att arbeta med allt som läroplanen beskriver som ett uppdrag. Förskollärarna som deltog i studien nämner att detta är väldigt vanligt förekommande och något som påverkar hur de arbetar med barnen samt att det ibland bara handlar om att hålla ihop en barngrupp under dagen. Detta gör att undervisningen blir lidande och delar som att utveckla barns identitet och självständighet, delaktighet och kommunikativa förmågor hinns inte med då pedagogerna inte räcker till. Frågan blir då hur arbetet kommer se ut om varje avdelning har en förskollärare till utöver de pedagoger som redan finns att tillgå? Kan undervisningen bli ännu bättre och kan alla olika perspektiv hinnas med att utveckla tillsammans med barnen? Med tanke på att många förskollärare redan känner att de inte alltid räcker till och att de ser bristen på utbildade kollegor som ett hinder för att genomföra sitt arbete på ett bra sätt så hade troligtvis ännu en utbildad kollega varit en stor tillgång. För att säkra att undervisningen håller god kvalitet och att barnen får det som läroplanen för förskolan menar att de har rätt till behövs det tid till både planering och genomförande i verksamheten. Om man som förskollärare arbetar med förutsättningarna emot sig kan heller inte delaktigheten bli det den borde för barnens utveckling och lärande.

7.1. Författarnas reflektioner

Genom att genomföra studien om barns delaktighet i förskolan har det lett till att vi fått många nya insikter och även kunskaper kring hur man kan arbeta med delaktighet ute i verksamheten rent praktiskt. Den erfarenhet vi själva har av att arbeta med barn tillsammans med det förskollärarna delar med sig av gör att vi känner att vi har en grund att stå på inför våra kommande yrkesroller som förskollärare. Under studiens gång har vi samarbetat på ett bra sätt vilket gör att arbetet har varit väldigt intressant och lärorikt för oss båda vilket också gör att vi bägge har utvecklats och skapat en trygghet inför arbetslivet.

Under arbetets gång har det uppstått en del tankar och funderingar som har lett till många givande diskussioner oss emellan kring vad delaktighet egentligen är, hur vi vill arbeta med det och hur vi ser på delaktighet i förskolan. Delaktighet är för oss mycket mer än att bara få vara med. Det kan handla om att skapa miljöer där delaktighet är möjligt, att man som förskollärare tar vara på det som barnen säger och uttrycker för att barnen ska känna att de uppmärksammas och att de får vara med och bestämma vad som händer i förskolan. Det kan också handla om att man får bli sig själv både som person och i en grupp och att man blir sedd och hörd under sina dagar i förskolan. Detta arbete har medfört att vi lärt oss mycket om oss själva och vi har även blivit medvetna om att vi tidigare nog inte förstått hur brett begreppet delaktighet faktiskt är. Vi har i dagsläget när studien är genomförd faktiskt kunnat se en utveckling i vårt eget tänk. Vi strävar efter att arbeta med alla barns rätt till delaktighet på ett givande sätt för barnen, samt att bemöta alla barn utifrån deras förutsättningar och göra delaktighet tillgänglig för dem på det sätt som passar just dem. När vi själva varit ute och arbetat med barn har vi bägge fått se barn som inte blivit delaktiga i gruppen och hur det påverkat dessa barn, vilket är anledningen till att vi ansåg att detta perspektiv var oerhört viktigt att undersöka innan vi själva ska börja arbeta som förskollärare. Om vi skulle valt att göra fler undersökningar kring barns delaktighet i förskoleverksamheten skulle vi gjort en större undersökning där vi kunde involvera fler förskolor och förskollärare för att få en större bredd i svaren eller valt att ha genus som fokus. Det hade varit intressant att jämföra om flickor och pojkar får samma möjligheter till delaktighet och om de tar lika stor plats i barngruppen samt hur förskollärarna bemöter barnen utifrån kön.

Sammanfattningsvis vill vi tacka de förskollärare som ställt upp på intervjuerna och gjort denna studie möjlig, förskolechefer och rektorer som låtit oss göra undersökningen på deras respektive förskolor.

Referenslista

- Andresen, R. (2013). Visions of what inclusive education can be – with emphasis on kindergartens. *European Early Childhood Education Research Journal*, 21:3, 392-406.
<https://www-tandfonline-com.ezproxy.hkr.se/doi/pdf/10.1080/1350293X.2013.814359?needAccess=true>
- Arnér, E. (2009). *Barns inflytande i förskolan – en fråga om demokrati*. Lund: Studentlitteratur.
- Denscombe, M. (2016). *Forskningshandboken för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.
- Johannesen, N. & Sandvik, N. (2009). *Små barns delaktighet och inflytande – några perspektiv*. Stockholm: Liber.
- Johansson, E. (2015). Barnperspektivet i Engdahl, I & Ärlemalm Hagsér, E. (red.) *Att bli förskollärare mångfacetterad komplexitet*. Stockholm: Liber. Ss. 108-141.
- Johansson, E. (2017). Pedagogisk dialog i förskolan – en demokratifråga i Pramling Samuelsson, I & Jonsson, A. (red.) *Förskolans yngsta barn – perspektiv på omsorg, lärande och lek*. Stockholm: Liber. Ss. 103-119.
- Johansson, J. (2015). Lek och skapade I Engdahl, I & Ärlemalm Hagsér, E. (red.) *Att bli förskollärare mångfacetterad komplexitet*. Stockholm: Liber. Ss.144-161.
- Lagerlöf, P. & Wallerstedt, C. (2017). Musik och gemenskap i förskolan: Redskap för delaktighet I Harju-Luukkainen, H. & Kultti, A. (red.) *Undervisning i flerspråkig förskola*. Malmö: Gleerups.
- Lahdenperä, P. (2018) Inledning I Lahdenperä, P. (red.) *Den interkulturella förskolan mål och arbetssätt*. Stockholm: Liber. Ss. 12-24.
- Lunneblad, J. (2018). *Den mångkulturella förskolan motsägelser och möjligheter*. Lund: Studentlitteratur.
- Melker, K. Ryberg, L. (2012) *Att undervisa barn – förskollärares strategier*. Göteborgs universitet. https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/36091/1/gupea_2077_36091_1.pdf

- Pramling, N. (2015). Språk I Engdahl, I. & Ärlemalm-Hagsér, E. (red.) *Att bli förskollärare mångfacetterad komplexitet*. Stockholm: Liber. Ss193-222.
- Pramling Samuelsson, I. & Asplund Carlsson, M. (2014). *Det lekande lärande barnet i en utvecklingspedagogisk teori*. Stockholm: Liber.
- Pramling Samuelsson, I. & Sheridan, S. (2003). *Delaktighet som värdering och pedagogik*. Pedagogisk forskning i Sverige, årg 8 nr 1-2, ss. 70-84.
- Rubinstein Reich, L. (2015). Samlingar i förskolan I Engdahl, I. & Ärlemalm-Hagsér, E. (red.) *Att bli förskollärare mångfacetterad komplexitet*. Stockholm: Liber. Ss.86-89.
- Sheridan, S. & Pramling Samuelsson, I. (2001). Children's Conceptions of Participation and Influence in Pre-school: a perspective on pedagogical quality. *Contemporary Issues in Early Childhood*. Volume 2, number 2. Ss.169-194.
<https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.2304/ciec.2001.2.2.4>
- Skolverket. (2018). *Läroplan för förskolan: Lpfö 98 rev. 2018*. Stockholm: Skolverket.
- Strandberg, L. (2017). *Vygotskij i praktiken. Bland plugghästar och fusklappar*. Lund: Studentlitteratur.
- Säljö, R. (2015). *Lärande – en introduktion till perspektiv och metaforer*. Malmö: Gleerups.
- UNICEF (2009). *Barnkonventionen, FN:s konvention om barnets rättigheter*. Stockholm: Unicef.
- Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer: inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>
- Vygotskij, L.S. (1999). *Tänkande och språk*. Göteborg: Daidalos.
- Williams, P. & Pramling Samuelsson, I. (2000). Barns olikheter – en pedagogisk utmaning. *Pedagogisk forskning i Sverige*, årg 5 nr 4, ss. 284-306.
- Åberg, A. & Lenz Taguchi, H. (2005). *Lyssnandets pedagogik – etik och demokrati i pedagogiskt arbete*. Stockholm: Liber.

Bilagor

Bilaga 1 – Missivbrev

2020-09-07

Till rektor och pedagoger på förskolan.

Förfrågan om deltagande i studie om delaktighet i förskoleverksamheten.

Hej!

Vi är två förskollärostudenterna som läser termin sju på Högskolan Kristianstad. Vi är nu igång med vårt examensarbete där syftet är att undersöka och belysa barnens delaktighet i förskoleverksamheten sett ur förskolläraernas perspektiv. Det vi förväntar oss av er som deltagare är att få utföra en intervju med en förskollärare per förskola vid ett tillfälle. Vi beräknar att varje intervju kommer att vara cirka 30 minuter och det är ett tillfälle per person och intervju. Intervjuerna kommer att spelas in med ljudupptagning och vi kommer att följa Vetenskapsrådets riktlinjer vilket bland annat innebär att du som deltagare när som helst kan avbryta ditt deltagande. Intervjuerna beräknas att påbörjas under vecka 38 och pågå fram till och med vecka 39 och därför behöver vi besked om deltagande senast den 10 september.

Om du som deltagare vill ta del av det material som samlas in har du självklart rätt till detta genom att berätta det för oss vid intervjun så skickar vi det till dig innan vi lämnar in det för examination. Regelverk gällande GDPR följs av oss som studenter och all insamlad data kommer att avpersonifieras. När vårt examensarbete är godkänt av examinerande lärare kommer all insamlad data att förstöras. Vid eventuella frågor så tveka inte att höra av er till oss på någon av våra mailadresser:

Johanna Björk: johanna.bjork0071@stud.hkr.se

Pauline Håkansson: pauline.hakansson0042@stud.hkr.se

Vår handledare på Högskolan Kristianstad är Margaretha Källqvist och hennes mailadress är: margaretha.kallqvist@hkr.se

Med vänliga hälsningar,

Johanna Björk och Pauline Håkansson.

Samtycke till deltagande i studien Delaktighet i förskoleverksamheten

- JA, jag har läst informationen och samtycker till att delta i studien Delaktighet i förskoleverksamheten.
- JA, jag samtycker till att ljudupptagning sker vid intervjun.

Datum

Deltagares namnteckning

Namnförtydligande

Bilaga 2 – Intervjufrågor

1. Vad innebär barns delaktighet i förskoleverksamheten för dig som förskollärare?
2. Hur jobbar du för att göra alla barn delaktiga?
3. Vilka möjligheter ser du i arbetet med barns delaktighet? Motivera ditt svar.
4. Vilka svårigheter ser du i arbetet med barns delaktighet?
5. Vad kan dessa svårigheter bero på?
6. Vilka verktyg behöver du för att göra alla barn i barngruppen delaktiga?
7. Vilka verktyg har och använder du dig av idag?
8. Anser du att alla barn i en barngrupp kan bli delaktiga? Om Ja, i vilka situationer?
Om Nej, varför inte? Motivera ditt svar.

Bilaga 3 – Fallbeskrivningar

Småbarnsavdelning

1. På en småbarnsavdelning finns en nyinkolad ettåring som alltid somnar efter utevistelsen som varar fram till det är dags att äta lunch. Barnet missar därför hela måltidssituationen då hen får sova under lunchen och sedan äta när hen har vaknat ensam tillsammans med en förskollärare. Hur skulle du som förskollärare göra i denna situation för att även detta barn ska få möjlighet till delaktighet i lunchsituationer? Motivera ditt svar.
2. I en småbarnsgrupp finns det fem olika modersmål och alla barn behärskar inte det svenska språket än. Vid sångsamlingar på avdelningen är det därför en del av barnen som inte kan delta och sjunga med i texterna. Hur kan du göra för att ge alla barnen samma möjlighet att delta? Motivera ditt svar.

Storbarnsavdelning

3. Vid måltidssituationer finns ett barn som aldrig svarar när förskolläraren pratar med hen och förskolläraren uppfattar det som att barnet faktiskt inte vill prata och delta i olika samtal som sker vid till exempel lunchen. Hur anser du att man bör hantera denna situation utifrån ett delaktighetsperspektiv? Motivera ditt svar.
4. I en barngrupp finns det ett barn som alltid har svårt att sitta still och följa med i det som händer vid samlingen efter frukost. Barnet är rastlöst och kan inte hålla fokus vid förskollärarna utan stör mest de andra barnen som faktiskt kan och vill delta i samlingen. Barnet pratar rakt ut med kompisarna och kan plötsligt gå iväg och börja leka istället. Hur skulle du som förskollärare kunna lägga upp samlingarna? Motivera ditt svar.